

David, es podria revisar potser la famosa escena del barber de la Unió (p. 45 i 369), que obliga a ballar ignominiosament als reis (on s'inclouen els versos populars —«Malaja qui s'anirà / encara i encara...»), i examinar-la sota la llum del David ballador, eufòric, orgullós del seu ball, però que avergonyeix Mical, la filla de Saül (*Samuel*, 6, 14-23). La tercera secció es dedica a «El rey y sus enemigos» (p. 67-113). Les marques de naixement (3.1) i la mateixa coronació «predestinada» del seu pare, el rei Benigne, auguren una representació constant com a rei idoni i elegit per la divinitat (3.2, 3.3). Sota aquest prisma, el adversaris són vençuts i la seua figura, providencial, s'erigeix per damunt del destí tràgic del seu pitjor enemic: el tirànic Pere I de Castella (3.4, 3.5).

La imatge que ens presenta aquesta magnífica i necessària traducció és, doncs, la d'un rei orgullós de pertànyer a un llinatge gloriós de reis escollits per la divinitat, que va invertir molts esforços, durant tota la seua vida, amb la finalitat d'edificar i deixar —al seu present i a la posteritat— una imatge elevada i solemne de la seua persona i del seu regnat. Des d'aquesta posteritat hem d'agrair als traductors i editors el gran treball d'investigació i divulgació fet.

VILLENA, Isabel de: *Vita Christi*, Albert G. Hauf Valls (ed.), València: Acadèmia Valenciana de la Llengua, 2022; «Clàssics Valencians» 4.

SIMONE SARI

Universitat de Barcelona
simone.sari@ub.edu

L'edició crítica de la *Vita Christi* (VCV) d'Isabel de Villena veu la llum gràcies a l'Acadèmia Valenciana de la Llengua i al seu editor, Albert Hauf. En la introducció (p. XIII) s'indica que aquesta publicació s'apuntava ja com necessària l'any 1977, i malgrat que havien aparegut moltes edicions, sobretot antològiques, i traduccions a altres llengües d'ençà d'aquella sollicitud, faltava un treball de conjunt que en reconstruís la història editorial enregistant-ne les variants textuais i comentant-la profusament, dades que aquest volum finalment proporciona.

Després de la presentació de la presidenta de l'AVL, Verònica Cantó Doménech (p. IX-X), l'extensa introducció de l'editor (p. XIII-CLXXII) es desenvolupa sobre diferents temes. En el primer i segon punts, es reivindica l'autoria isabelina de la VCV, contra les especulacions que la volien atribuir a Corella, gràcies a elements textuais (p. XVI-XXII) i a la filogínia que caracteritza l'obra (p. XXII-XXVI). Al mateix temps no es posa en dubte l'activitat d'Aldonça de Montsoriu, i es confirma també, doncs, l'autoria dels paratextos atribuïbles a l'editora. Finalment, l'absència de la prova material de la requesta d'Isabel de Castella i les preguntes que en poden sorgir es resolen amb justa prudència: d'una banda no podem assegurar que tota la documentació medieval s'hagi conservat, de l'altra es

planteja la hipòtesi que la dedicatòria de l'obra sigui una invocació d'Aldonça per obtenir el patrocini reial (p. xvii-xviii).

En la tercera part es discuteix l'esperit franciscà de l'obra, començant per la biografia d'Elionor/Isabel de Villena i la seva entrada en l'orde de les clarisses (p. xxvii-xxix). Després, es comenten les característiques principals del segon orde franciscà: la pobresa, la importància de l'oració i del dejuni, el rebuig per la ciència especulativa (p. xxix-xxxv). En el quart punt el contingut narratiu de l'obra és relacionat amb el calendari litúrgic i l'ofici de les hores i, en el cinquè, es continua aquesta lectura litúrgica profunditzant en la presència d'himnes, que apareixen en els moments més solemnes o acompanyen les festes descrites en el relat (p. xlii- lvii).

En la primera part del sisè punt, sobre les referències bíbliques, es relaciona la VCV amb l'obra del bisbe Jaume Peres, que dedica a l'abadessa el seu comentari sobre el *Magnificat* (p. lvii-lxvi). En la segona es comparen les traduccions dels salms de les Pujades (Sl 119-133, caps. 6-8) amb les diferents traduccions de la Bíblia al català medieval i el comentari que en proposa Peres (p. lxvi-lxxxiii). L'editor demostra que Villena treballa autònomament, tot i una confluència en el pensament i en les traduccions coetànies, i que marca encara més la dimensió mariana del relat evangèlic respecte de les seves fons. En el punt setè (p. lxxxiii- xcix) l'editor es concentra en les citacions del *Psalterium majus*, atribuït a Bonaventura, que Villena aprofita per subratllar el sentit mariològic de la seva obra i pel seu to afectiu, introduint-lo també en la dimensió narrativa del text.

El vuitè punt s'ocupa del rol de l'homilètica. En la primera part es proporciona una mostra de les relacions de l'obra amb un sermó de Sant Bernat, probablement filtrat a través de la seva presència en la litúrgia (p. xcix). En la segona, s'analitza la representació de Magdalena i la relació que té l'obra amb l'*Homelia Origenis* (p. civ-cxiii). En la tercera, s'estudia l'episodi apòcrif de la contrició de Pere en la cova (cap. 245). L'entramat de citacions de les *meditaciones* o *soliloquis* que formen aquest episodi mostren la capacitat de l'autora per reorganitzar les fonts; a més es consideren les versions en vulgar confegides per Villena com a bones mostres de prosa afectiva.

En el punt novè es tracten els aspectes ecdòtics, incloent-hi les tres edicions antigues, el ms. Madrid, BNE 4327 (*T*) i tres edicions modernes (MIQUEL 1916-1918; ALMIÑANA & COSTA 1992; ESCARTÍ 2013). Els primers quatre subapartats tracten principalment les citacions en llatí: es mostren errors mecànics que han entrat en les edicions per mala lectura de les abreviacions (p. cxx-cxxii); per manca de control de la declinació i la flexió (p. cxxii-cxxiii); per mala separació de mots (p. cxxiii-cxxiv); per confusió sistemàtica d'altres abreviatures (p. cxxiv-cxxvii). Els subapartats 5-8 es focalitzen en la importància del testimoni *T* i en les correccions que es poden introduir gràcies a aquest i a les altres dues edicions antigues, les de 1513 (*B*) i 1527 (*C*) (p. cxxviii-cxxxiii).

En el punt desè s'ensenyen les variants lexicals més interessants que introdueixen *BCT* (p. cxxxiii-cxli), i es dona un llistat comentat dels cultismes i llatinismes

(p. CXLII-CXLV). En el punt onzè es presenten els criteris editorials (p. CXLV-CXLVII) i en el dotzè es recull la bibliografia emprada (p. CXLVII-CLXXII). El text de la VCV ocupa les p. 1-1238, al qual segueix l'edició de la part introductòria del testimoni *T* (p. 1241-1245). Al llarg del text es reproduïxen algunes de les il·lustracions de *BC*.

L'editor vindica la seva tasca en diferents punts de la introducció. El llarg procés d'edició és defensat a la p. XIII «cadascú és ben lliure d'administrar els seus moments», això hauria de justificar que alguns dels llocs web citats s'hagin visitat gairebé fa deu anys (vg. p. CXLII-CXLV) o l'esment als criteris editorials d'ENC (p. CXLVI), que no s'apliquen en aquesta edició. Fem constar, però, que un treball de revisió més atent hauria estalviat algunes errades com per exemple la referència a la n. 14 del cap. 14 (p. c), que no correspon amb el contingut indicat, o el fet que les moltes abreviacions emprades (més de 50 només en la introducció) no sempre es resolten al primer esment i, a vegades, no es desenvolupen del tot, i obliguen el lector a buscar-les en la bibliografia. Finalment, l'argument en defensa de l'ús de notes on es barregen diferents elements en lloc d'un aparat crític es basa en l'experiència de l'editor amb el *Tirant* (p. CXLVI). Aquesta és la tria sobre la qual discrepem més, sobretot comparant aquesta edició amb la de *Lo Cartoixà*, publicat per la mateixa editorial. En aquesta, de fet, hi ha un aparat triple que s'hauria hagut d'aplicar també a l'edició de la VCV i que ajudaria el lector a no saltar del text a les notes contínuament. A tall d'exemple, mirem la primera pàgina del capítol I (p. 7): la nota 1 és un error de C; la 2 un comentari a un cultisme; la 3 registra les diferents caplletres dels testimonis antics; la 4 és un comentari a una citació bíblica; la 6 comenta la glossa al text llatí; mentre que les 5, 7-12 registren variants de *BC*, les últimes dues comentades. Encara, les innombrables referències a lloc webs (molt útils sobretot quan fan referència a performances musicals de fragments litúrgics) són difícilment manejables en una edició en paper. Una versió digital, en la qual es podria modificar l'aparat seguint els criteris emprats en *Lo Cartoixà*, resoldria aquests problemes.

L'extraordinari coneixement que l'editor ha recollit en més de quaranta anys sobre els temes necessaris per comprendre l'obra de Villena en la seva totalitat són tots recollits en aquest volum, que aportarà sens dubte un gran avenç en els estudis sobre l'autora i la circulació de les *Vitae Christi* en la baixa edat mitjana. Al lector li cal però un esforç molt superior al que seria necessari per no perdre's-hi, que un retoc editorial solucionaria fàcilment: «minus ordinata inquieta sunt, ordinantur et quiescunt» (Agustí, *Confessions*, XIII, 9, 10).

BIBLIOGRAFIA

- MIQUEL (1916-1918): Isabel de Villena, *Vita Christi*, Ramon Miquel i Planas (ed.), Barcelona: Biblioteca Catalana.
- ALMIÑANA & COSTA (1992): *Vita Christi*, Josep Almiñana Vallés i Joan Costa Català (eds.), València: Ajuntament de València.

ESCARTÍ (2013): *Vita Christi*, Vicent J. Escartí (ed.), València: Institució Alfons el Magnànim.

RUIZ-RUANO, Míriam: *Vós i jo entre els antics. Fonts i influències de la literatura catalana medieval*, València: Institució Alfons el Magnànim, Centre Valencià d'Estudis i Investigació (Diputació de València), 2020; «Estudis universitaris» 173.

JOAN M. PERUJO MELGAR

Universitat d'Alacant

joanm.perujo@ua.es

L'*accessus ad auctores*, acompanyat de comentaris o glosses per a contextualitzar l'autor i els títols de referència, era pràctica habitual en l'estudi dels textos de l'antigor —en llengua original o en traducció, que també és una forma de lectura, *trasllat* i exegesi de l'obra de partida. És un mètode didàctic que s'utilitza encara en l'ensenyament universitari i en moltes publicacions, un procediment pràctic per als amants dels clàssics, però tal volta poc atractiu per als no iniciats, als quals se sol oferir vies alternatives d'accés a uns autors no sempre fàcils de pair: traduccions, edicions parcials o adaptades, versions en forma d'obra teatral, pel·lícula, còmic, cançó, videojoc o sobrets de sucre. Tot s'hi val per a fer-ne difusió, amb el benentès que el producte que reben a taula pot conservar encara el regust de l'obra original o ser una vianda insípida allunyada de l'essència primigènia.

Tot i l'afany divulgatiu, aquest recull d'estudis respon també als mecanismes de l'*accessus ad auctores*. L'autora hi denuncia un «buit» en la divulgació de la literatura catalana medieval que vol omplir amb aquest «recorregut per la literatura catalana al llarg dels segles». Un propòsit meritori però massa ambiciós, perquè en aquest cas el grau de divulgació no passa d'evitar les punyeteries del format acadèmic i exposar les explicacions en forma d'assaig en una macedònia de treballs no sempre ben combinada i que anuncia una perspectiva extremadament àmplia. Lloable en la intenció, el recorregut queda en una esprintada carrera —el repertori de clàssics tractats és bastant reduït— i no acaba de fer el paper de «divulgació» amb què es justifica aquest Premi València Nova d'assaig atorgat per la Institució Alfons el Magnànim el 2020.

El primer dels dos blocs que l'integren, «La literatura antiga en els clàssics medievals catalans», comença amb un acostament a *Lo somni* centrat en la descripció del regne infernal que hi fa Orfeu, per a la qual Metge traduí o reformulà passatges de l'*Eneida* de Virgili i de l'*Hercules furens* senequià —de les glosses de Nicholas Trivet—, combinats amb detalls de la *Commedia* de Dante. El mètode expositiu és *accessus ad auctores* en estat pur: glosses explicatives, contextualització de referents mitològics, confrontació amb les fonts per a aclarir motius o